

Üç Liralık Helal Para Dört Liralık Haram Paradan Büyüktür Alıntı

– Mustafa ESER · 16 Mart 2026

Ramazan muhasebesi: Üç liralık helal para dört liralık haram paradan büyüktür

04:0016/03/2026, Pazartesi Yeni Şafak Mahmut Çelik / Yazar

En önemli konulardan biri, komisyonculardan gergi dizginlerini Devlet'in eline alacağı Hal Yasası düzenlemesidir. Hal Yasası ve Toptancı Hali Reformu yapılmaz ve şeffaf fiyat oluşumu sağlanmazsa, sorun hiçbir zaman çözüme kavuşamaz.

On bir ayın sultanı Ramazan gelince, tüm cihanda iyilik melekleri dolaşmaya başlar. Müslümanların kalbinde çiçekler yeşerir, Cennet'e giden yolun kilometre taşları döşeneceği için evlerde güzel bir hazırlığa başlanır hem Ramazan'ı karşılamaya, hem de iftar ve sahurdaki misafirlere hazırlık için.

Tabii bu arada başkaları da hazırlanır Ramazan'a. Kimler mi? Elbette gıda fiyatlarını belirleyen insafsız esnaf, üç harfliler, tarladaki mahsul ile besicinin etini sütünü yok pahasına alanlar... Milletin kursağından geçecekler zam yapmak için sanki bugünleri beklercesine hızla etiketlere müdahale ederler. Tüm dünyada özel günler için fiyatlar geri çekilirken, Ramazan ayında ülkemizde tüketim artacağı için insafsız esnaf ve üç harfliler tarafından tüm fiyatlar yukarı doğru hızla artırılır. Hatta bazıları Ramazan'dan 2-3 gün önce kuvvetli zamları yapar ki sözde Ramazan boyunca zam yapmıyoruz algısıyla aklımızla dalga geçmek ister.

FIRSATÇILIKLARINA UYDURDUKLARI KILIFLAR

Ramazan ayında Türkiye'de gıda fiyatlarının yükselmesinin nedenlerini araştırınca, bu durumun her yıl tekrar eden bir gelenek haline geldiğini gözlemleyerek bunun hem ekonomik, hem de davranışsal faktörlerden kaynaklandığı sonucuna vardım.

Ramazan'da iftar ve sahur sofraları nedeniyle gıda tüketimi normal dönemlere göre yüzde 10 -15 civarında artıyormuş. Özellikle pide, hurma, et, tatlı, sebze (domates, salatalık, patlıcan gibi iftara özgü ürünler), güllaç malzemeleri, şeker, baklagil, un, süt ürünleri ve hazır gıdalara yoğun talep olur. Bu anı ve yoğun talep artışı, arzın kısa vadede yetişememesi bahanesiyle fiyatları yukarı çeker. Bu ürünlere yönelik talep artışına rağmen söz konusu ürünlerin hiçbir Ramazan'da yokluğuna rastlanmamıştır.

"Ramazan'da zaten herkes alır" mantığıyla satıcılar, fiyatları önceden yükseltirler. Bu fırsatçılık ve ahlaksızlık, bazı ürünlerde maliyet artışının ötesinde zamlara da sebep olur. Özellikle kısa süreli stokçuluk veya fiyat şişirmeleri görülür. "Ramazan'da ortaya çıkan anı talep artışı lojistik, depolama ve dağıtım maliyetlerini artırıyor" bahanesi, sanki Ramazan ilk defa yaşanıyor tadında bir bahane olarak sunulur. Özellikle "Taze sebze-meyve kısa sürede tükenir" gibi sözlerle bu perçinlenir. Ama nedense hiçbir ürünün kıtlığını çekmeyiz. Satıcılara göre bu da kalan stokun fiyatını yükseltiyormuş.

Ramazan her yıl on gün yerini değiştirmesine rağmen satıcılar mevsimsel ve hava koşulları bahanesiyle yıllardır fiyatları hep arttırırlar. Genel enflasyon ve maliyet artışları bahanesi ise, enflasyon tek haneli

rakamlardayken bile aynıydı. Yani yine insafsızlar Ramazan'da sahnedeydiler. Mazot, gübre, yem, enerji ve işçilik gibi girdi maliyetler başka aylarda düşükmüş de sanki Ramazan'da yükseliyormuş gibi göstermek de işin cabası.

AHLÂK SORUNU ÇÖZÜLMEDEN KALICI ÇÖZÜM ZOR

Zahirde konuşulan bu sebepleri toparlayacak olursak; büyük ölçekli talep artışı artı ahlaksız fiyatlama artı mevcut enflasyon... Ramazandaki yüksek fiyatlar işte bu üç faktörden kaynaklanıyor. Her yıl Ticaret Bakanlığı ile Tarım Bakanlığı'nın denetimleri artsa da ahlaksızlık bitmediği için sorun çözülemiyor. Kalıcı çözüm için yapısal sorunların (arz zinciri verimliliği, girdi maliyetleri kontrolü) ele alınması gerekirse de ahlak problemini çözmek öncelikli başlıklarımızdan olmalı. Merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan Hoca'nın şöyle bir ifadesi var:

Üç liralık helâl para, dört liralık haram paradan büyüktür. Helâl paranın bereketi vardır. Haram parada bereket yoktur. Helâl olana haramı katınca bereket gidiyor. O zaman para huzur vermiyor, derde şifa olmuyor. Helâl sıhhattir, afiyettir, güzelliştir, hoşnutluktur ve sevgidir. Haram ise kötülüktür, huzursuzluktur, tatsızlıktır. Bunu öğrenmemiz ve öğretmemiz gerekiyor.

GIDA ARZ ZİNCİRİ VERİMLİLİĞİ ARTIRILMALI

Kalıcı çözüm için en etkili, yol teknoloji, altyapı ve kısa zincir üçlüsünü eş zamanlı ilerletmek gibi görünüyor. Türkiye'de bu konuda Tarım Bakanlığı, FAO ve özel sektör iş birliği artıyor, ancak kalıcı başarı için hem kamu politikalarının tutarlı uygulanması, hem de çiftçi-market iş birliğinin artırılması şart. Bu adımlar atılırsa, Ramazan gibi talep patlamalarında fiyat artışları daha sınırlı kalabilir ve genel gıda enflasyonu frenlenebilir. Çözüm halkalarının en önemlilerinden birinin, belki de birincisinin gıda arz zinciri verimliliğini artırmak olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'de özellikle Ramazan gibi dönemlerde fiyat dalgalanmalarını azaltmak, israfı düşürmek ve genel gıda enflasyonunu frenlemek için kritik bir adım olarak ele alınmalı bu.

Tarım ve gıda ürünlerinin üretilmesi için tohum, fide, fidan, gübre, ilaç (tarım zehri), işçilik ve finansman kaynağı yani para, mazot, traktör, hasat makinası, arazi kirası, su ve enerji gibi birçok girdi kullanılır. Bu girdilerin fiyatından dolayı bir maliyet oluşur. Çiftçi, bu girdileri kullanarak üretim yapar. Elde ettiği ürünü satarak yaptığı masrafı yani girdi maliyetini karşılamak ve geçimini sağlayarak üretimi sürdürebilecek bir gelir elde etmek ister. Bunu yapamazsa zarar eder ve üretim yapmaktan vazgeçer. Bu nedenle girdi maliyetleri ve ürün fiyatı çok önemli. Girdi fiyatları artarken ürünün fiyatı aynı oranda artmadığı için, çiftçi zarar ediyor. Zarar eden çiftçi üretimi azaltıyor veya tamamen çekiliyor. Üretim azalınca fiyat artıyor.

MİLLÎ GÜVENLİK MESELESİ

Tarım, bir millî güvenlik ve egemenlik meselesidir ve yapılacak tüm çalışmalar bu ciddiyetle düşünülerek yapılmalıdır. Ancak tarım arazileri daralıyor, çiftçinin ortalama yaşı 55-60'a yükseliyor ve çiftçi sayısı düşüyor. Ayrıca tarıma Hazine desteği, bütçe giderlerinin içinde çok düşük bir oran. Bu verileri tarımın önemini aktarmak için sıralıyorum. Zira her ne kadar sınırınızda sizi koruyacak silahlarınız olsa da o silahı kullanacak kişinin yiyeceği bir aş yok ise, savaşı da kazanamazsınız.

Son günlerde İran ile ABD-İsrail arasındaki savaşla birlikte Körfez'deki lojistik krizinin sadece akaryakıt veya askerî bir mesele olmaktan çıkıp doğrudan gıda tedarik krizine de dönüştüğünü görüyoruz. Yarınlar

için en önemli konular enerji bağımsızlığı ve savunma sanayii başlıkları, ancak gıda bağımsızlığının yani kendi kendine yeten ülke olmak konusunu tekrar ve canlı canlı yaşamak, ibret verici.

YAPAY ZEKÂ İLE TARLADAN SOFRAYA

Gıda zincirinin (tarladan sofraya) birçok basamaktan oluştuğunu görüyoruz. Üretimden hasada, oradan depolamaya, taşımaya, işlemeye ve dağıtım derken nihayet perakende ile satışa sunulan bir zincir...

Burada verimliliği artırmanın yollarından biri, teknoloji ve dijitalleşmeyi kullanmak olmalı. Bu altyapının kurulması halinde, yapılacak çalışmalarla ciddi tarım yatırımlarından 1 ilâ 3 yıl arasında sonuç alınabilir gibi görünmektedir. IoT sensörleri (internet üzerinden diğer cihaz ve sistemlerle veri bağlantısı ve paylaşımı amacıyla sensörler, yazılımlar ve diğer teknolojilerle gömülü olan fiziksel nesnelerin ağı) ve soğuk zincir takip çalışmasıyla taşıma ve depolama sırasında ürünlerin sıcaklık/nem takibi yapılabilir ve böylece ürünlerin bozulma oranı da azaltılmış olur.

Yapay zekâ tabanlı talep tahmini yaparak market ve toptancıların aşırı stok yapmasının önüne geçilip stok tükenmesi azaltılarak fiyat istikrarı sağlanabilir. Ayrıca blockchain tabanlı ürün izleme yapılarak (bir ürünün üretimden son tüketiciye kadar olan tüm tedarik zinciri sürecini değiştirilemez, şeffaf ve güvenli bir şekilde dijital kayıt altına alır) ürünün nereden geldiği anında takip edilir ve sahte/kaçak ürün azalır. Böylece piyasaya olan güven yeniden artar. Bu arada, dijital tarım ile tarladaki verim artarken su/gübre israfı azaltılabilir.

Soğuk zincir ve depolama altyapısının güçlendirilmesi, ilk yöntemle göre daha maliyetli. Ve sonuç almak 3-4 yıl gibi daha uzun soluklu bir çözüm sunuyor. Ancak yapılan çalışmalara göre bu yöntem de alternatif bir uygulama. Öyle ya, Türkiye’de meyve-sebze kaybının yüzde 25 ilâ 40’ı depolama ve taşıma sorunundan kaynaklanıyor. Modern kontrollü atmosfer depoları bu anlamda yaygınlaştırılabilir.

KÖYDEN ŞEHRE SEVKİYAT MESELESİ

Türkiye’de üretim ve tüketim noktaları arasındaki mesafelerin uzunluğu ise maliyetleri ciddi biçimde etkiliyor. Örneğin ülke nüfusunun yüzde 20’sinin yaşadığı İstanbul’un domatesinin Afyonkarahisar’dan, meyvesinin Antalya ve Mersin’den gelmesi, sürece artan maliyetler bakımından etki ediyor. Şehirlerin gıda ihtiyaçları için gıda OSB’lerine ihtiyaçları var adeta. Bu anlamda kısa tedarik zincirleri ve doğrudan satış modelleri oluşturarak üretim-tüketim mesafesi yakınlaştırılabilir. Bu zeminde ayrıca planlı ve havza bazlı üretimi teşvik sistemi mutlaka kurulmalı. Ziraat, ticaret ve mühendislik odaları dâhil ettirilerek valilikler koordinasyonunda yerel/lokal imkân/konsept bazında çalışılmalı. Tabii kamu kurumları tarafından sağlanacak imkânlarla yerel gıda sistemleri (köyden şehre direkt sevkiyat) desteklenebilir. Bu anlamda Tarım Kredi Kooperatifleri’nin çalışmalarıyla ciddi bir verim elde edilmiş olsa da çiftçinin komisyoncuya bağımlı hale gelmesi sorunun devam ettiğini de göstermektedir.

HAL YASASI DÜZENLEMESİ DAHA FAZLA GECİKMEMELİ

Aslında en ucuz ürün, tasarruf edilen üründür. Yani israfın bitirilmesi ve çöpe atılan gıdanın azaltılması, sonuca doğrudan katkı sağlar. Türkiye’de üretim sürecindeki gıda kaybı yüzde 15-20, perakendede ise yüzde 5-10 civarındadır. Standart paketleme, son kullanma tarihi optimizasyonu ve gıda bağış/geri dönüşüm sistemlerinin reforme edilmesi hem israfı azaltır, hem de piyasası bereketlendirir.

Ve en önemli konulardan biri, az evvel bahsettiğimiz komisyonculardan gergi dizginlerini Devlet’in eline alacağı Hal Yasası düzenlemesidir. Hal Yasası ve Toptancı Hali Reformu yapılmaz ve şeffaf fiyat oluşumu

sağlanmazsa, sorun hiçbir zaman çözüme kavuşamaz. Elektronik hal kayıt sistemi tam anlamıyla uygulanmazsa, ne yaparsak yapalım, sonuç almak imkânsızdır.

TÜKETİCİYE DÜŞEN GÖREV

Hayat pahalılığı, yani yüksek enflasyon, bir gerçek. Aynı şehir sınırları içindeki sosyete semtinde ürünler yüksek fiyata satılırken, çevre semtte aynı nitelikteki ürün daha düşük fiyattan işlem görebiliyor. Kamu denetimi elbette önemli, ama asıl etkin olanı "tüketici denetimidir". Müşteri bir tür bojkota giderek; satın almayacak, tezgâha gitmeyecek, yok sayacak, görmezlikten gelecek ve uygun olanı arayacak. Bu arada tüketici lehine kontrol ve takip unsurları içeren bir kanun olarak market düzenlemesi yapılarak piyasa, zincir marketlerin egemenliğinden kurtarılmalıdır.

Aynı ürün farklı marketlerde aşırı farklı fiyatlardan satılabiliyor. Tüm marketler/işverenler ürün fiyatlarını kamunun koordine ettiği bir portal üzerinden girişlerini yapabilir (otel müşterisi bilgisi gibi).

Vatandaşlarımızın bu fiyatlara internet erişimi olursa, herkes hangi ürünün nerede daha ucuz olduğunu görür ve otomatik rekabet başlar. Devlet her şeyi görmüş ve takip etmiş olur. Vatandaşımız doğru olmayan fiyatı bildirir. Böylece kapı kapı gezerek kontrol etmeye gerek kalmaz.

Zincir marketlerin binlerce şubesi oldu. Kamunun elindekilerle ya da yerel marketlerle, bakkallarla bunlara karşı rekabet etmek zor. Ancak Anadolu'da isimsiz pek çok süpermarket yahut bakkal, bahsettiğimiz sistemle, üzerinde fiyat yazan temel gıda maddesi tedarikini böylece yaparak rekabet yeniden düzenlenebilir. Elbette Devlet her türlü tedbiri alacak ve millet her türlü takibi yapacak. Ama en önemlisi, haram ile helâl karışmayacak.